

Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г. Шевченка
Кафедра права, філософії та політології

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Протокол №1 від «25» серпня 2023 р.

Завідувач кафедри проф. Чорний О.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО»

Галузь знань – 08 - Право
Спеціальність – 081 – Право
Освітній ступінь – бакалавр
Форма навчання – денна/заочна
Форма підсумкового контролю – екзамен

2023-2024 навчальний рік

Робочу програму розглянуто і схвалено на засіданні кафедри права, філософії та політології

Протокол № 1 від “25” серпня 2023 року.

Упорядник ПРОГРАМИ: Доктор історичних наук, професор кафедри права, філософії та політології Іваненко А.О. доцент кафедри права, філософії та політології Грищенко О.П.

Мова навчання – українська.

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Обсяг навчальної дисципліни (денна форма)	Обсяг навчальної дисципліни (заочна форма)
Статус навчальної дисципліни: нормативна Рік підготовки: 1,2 Семестри: 2,3 семестр Кількість кредитів ECTS: 8	Загальна кількість годин: 240 Шифр та назва спеціальності: 081 «Право» Галузь знань 08 Право Лекції <i>теоретична підготовка</i> : 14 год (2 семестр) 14 год (3 семестр) Практичні: 22 год 2 семестр) 22 год (3 семестр) Самостійна робота: 168 Вид контролю: залік/екзамен	Загальна кількість годин: 240 Шифр та назва спеціальності: 081 «Право» Галузь знань 08 Право Лекції (<i>теоретична підготовка</i>): 8 год (2 семестр) 4 год (3 семестр) Практичні: 4 год (2 семестр) 6 год (3 семестр) Самостійна робота: 218 Вид контролю: залік/екзамен

Навчальна дисципліна «Конституційне право» спрямована на підготовку фахівців у сфері права. Вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право України» є передумовою формування у студентів правової свідомості, демократичного світогляду, дозволяє належним чином орієнтуватися у складних питаннях державо- і нормотворення. Усе це важливо для формування у майбутніх фахівців-правознавців високої політико-правової культури, що означає, насамперед, повагу до Конституції України як важливої соціальної та політичної цінності.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теоретичні, законодавчі та соціально-практичні положення щодо конституційно-правового регулювання суспільних відносин – загальних засад конституційного ладу України, основ правового статусу людини і громадянина, форми держави, організації та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування.

Метою викладання навчальної дисципліни „Конституційне право України” є формування у студентів системи теоретичних знань щодо конституційно-правового регулювання суспільних відносин – загальних засад конституційного ладу України, основ правового статусу людини і громадянина, форми держави, організації та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, набуття ними вмінь і навичок застосовувати отримані знання.

Завданнями вивчення дисципліни „Конституційне право України” є

- формування у студентів наукових підходів до розуміння та оцінки конституційно-правових явищ,
- набуття ними знань, вмінь і навичок, що надають можливість вільно орієнтуватися у політико-правовій сфері суспільного життя, у чинному законодавстві,
- використовувати отримані знання у подальшій навчальній, професійній та

іншій практичній діяльності,

- формування у студентів високої політичної та правової свідомості, політичної та правової культури.

Очікувані результати навчання зазначені в освітній програмі

Шифр згідно ОПШ	Компетентності
ЗК 1	Здатність до абстрактного мислення аналізу та синтезу.
ЗК 2	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
ЗК 3	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК6	Навички використання комунікаційних технологій.
ЗК7	Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
ЗК11	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні
ЗК 12	Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.
ЗК13	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.
ЗК 14	Цінування та повага різноманітності і мультикультурності.
СК1.	Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.
СК2.	Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.
СК3.	Повага до честі і гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння їх правової природи.
СК 4	Знання і розуміння міжнародних стандартів прав людини, положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини.
СК 7	Здатність застосовувати знання завдань, принципів і доктрин національного права, а також змісту правових інститутів,

	щонайменше з таких галузей права, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.
СК 11	Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.
СК 12	Здатність аналізувати правові проблеми, формувати та обґрунтовувати правові позиції.
СК 13	Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.
Програмні результати навчання*	
РН 10	Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, правильно вживаючи правничу термінологію.
РН 15	Вільно використовувати для професійної діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.
РН 18	Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.
РН 19	Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів
РН 20	Виокремлювати і аналізувати юридично значущі і факти і робити обґрунтовані правові висновки.
РН 21	Застосовувати набуті знання у різних правових ситуаціях, виокремлювати юридично значущі факти і формувати обґрунтовані правові висновки
РН 22	Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

Згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційного рівня студенти повинні:

Знати:

- основні поняття та категорії з курсу «Конституційне право України», зміст предмету «Конституційне право України» як навчальної дисципліни, систему галузі конституційного права, особливості його норм та інститутів;
- основи теорії конституції та конституціоналізму, особливості правового положення людини і громадянина в Україні, основи парламентаризму, зміст конституційно-правової системи організації органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні, основи територіальної організації України;
- вимоги, які ставляться до юриста як фахівця, юристів, які працюють в органах державної виконавчої влади, органах місцевого само-врядування, суддів, прокурорів, адвокатів, нотаріусів тощо.

Уміти:

- аналізувати та адекватно оцінювати сутність та зміст конкретних конституційно-правових явищ, орієнтуватися в чинному конституційному законодавстві, актах Конституційного Суду України, Верховного Суду України, відповідних підзаконних нормативно-правових актах, застосовувати їх у практичній діяльності;
- використовувати свої особисті якості у підвищенні якості професійної діяльності, досліджувати конституційно-правові явища, формулювати наукові проблеми.

Вивчення навчальної дисципліни «Конституційне право України» сприяє формуванню у студентів професійної правосвідомості, демократичного світогляду, поваги до Конституції України, законів, держави, державних символів, мови, а також усвідомленню студентами загальнолюдських цінностей, на яких базується Конституція України.

2.КОРОТКИЙ ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Конституційне право як галузь права України та юридична наука. Поняття і предмет конституційного права України. Методи конституційного права. Система конституційного права України. Конституційно-правові відносини. Джерела конституційного права. Зв'язок конституційного права з іншими галузями права.

Тема 2. Основи конституційної теорії. Поняття конституції та конституціоналізму. Основні риси та юридичні властивості конституції. Функції конституції. Загальні класифікаційні характеристики конституцій.

Тема 3. Загальні засади конституційного ладу України. Поняття конституційного ладу та його засад. Гуманістичні засади конституційного ладу України. Республіканська форма правління та унітарний державний устрій. Характеристики України як конституційної держави. Економічні, політичні, соціальні та духовно-культурні засади конституційного ладу. Захист конституційного ладу України.

Тема 4. Громадянство України. Поняття і зміст громадянства. Принципи громадянства. Підстави та форми набуття громадянства України. Підстави і форми припинення громадянства України. Повноваження державних органів, що вирішують питання громадянства. Процедури з питань громадянства.

Тема 5. Конституційно-правовий статус особи. Поняття та зміст конституційно-правового статусу особи. Принципи конституційно-правового статусу особи. Правове регулювання конституційно-правового статусу особи. Походження та основні етапи розвитку понять про права людини. Поняття та система конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні. Система національного та міжнародного захисту прав і свобод людини і громадянина.

Тема 6. Конституційні засади громадянського суспільства. Конституційно-правові передумови становлення в Україні громадянського суспільства. Правовий статус політичних партій та громадських організацій в Україні. Конституційно-правовий статус релігійних організацій в Україні. Конституційно-правовий статус засобів масової інформації.

Тема 7. Народне волевиявлення та форми його здійснення в Україні. Поняття та основні форми безпосередньої демократії. Поняття виборчої системи і виборчого права. Загальна характеристика виборчої системи України та її принципи. Правова регламентація порядку організації та проведення виборів народних депутатів України. Поняття і види референдумів. Всеукраїнський референдум. Місцеві референдуми.

Тема 8. Конституційний механізм державної влади. Поняття державного органу України та його конституційний статус. Принципи організації і діяльності державних органів. Система органів державної влади.

Тема 9. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України. Верховна Рада України в механізмі державної влади. Функції та повноваження Верховної Ради України. Склад та структура Верховної Ради України. Правовий статус народного депутата України. Організаційно-правові засади діяльності Верховної Ради України. Законодавчий процес.

Конституційно-правовий статус Рахункової палати. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як орган парламентського контролю.

Тема 10. Конституційно-правовий статус Президента України. Інститут Президента як глави Української держави та його місце в системі влади. Вибори Президента України. Повноваження Президента України. Акти Президента Українию

Тема 11. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади. Поняття, сутність і система органів державної виконавчої влади. Кабінет Міністрів України: конституційно-правовий статус, склад і порядок формування, компетенція. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади. Конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій та інших місцевих органів державної виконавчої влади.

Тема 12. Конституційно-правовий статус органів суду і прокуратури. Конституційний Суд України як орган конституційної юрисдикції. Повноваження Конституційного Суду України та порядок його діяльності. Поняття і природа судової влади. Судова система України. Правовий статус суддів. Основні засади здійснення правосуддя. Конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції. Конституційно-правовий статус прокуратури.

Тема 13. Територіальний устрій України. Поняття, принципи та форми територіального устрою. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. Адміністративно-територіальний устрій України.

Тема 14. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування. Поняття і юридична природа місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування та його принципи. Конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування та їх повноваження. Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування.

3. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ

Тематичний план

Назва теми	Всього годин	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Тема 1. Конституційне право як галузь права України та юридична наука	13	2	3	7
Тема 2. Основи конституційної теорії	13	2	3	7
Тема 3. Загальні засади конституційного ладу України	13	2	3	7
Тема 4. Громадянство України	13	2	3	7
Тема 5. Конституційно-правовий статус особи	12	2	3	7
Тема 6. Конституційні засади громадянського суспільства	12	2	3	7
Тема 7. Народне волевиявлення та форми його здійснення в Україні	14	2	4	7
Всього за 1 семестр	90	14	22	54
Тема 8. Конституційний механізм державної влади	13	2	3	8
Тема 9. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України	13	2	3	8
Тема 10. Конституційно-правовий статус Президента України	13	2	3	8
Тема 11. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади	16	4	4	8
Тема 12. Конституційний суд України. Конституційно-правовий статус органів суду і прокуратури	14	2	3	9
Тема 13. Територіальний устрій України	14	2	3	9
Тема 14. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування	14	2	3	9
Разом за курс	180	28	44	108

ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінар – це загальнонавчальна назва широко застосовуваного виду занять з різноманітних навчальних дисциплін, частіше – з гуманітарних наук. Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета семінарських занять – опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементів творчого застосування отриманих знань на практиці.

При підготовці до семінарських занять студенти повинні проаналізувати

запропоновані законодавство, нормативно-правові акти і спеціальну літературу до відповідної теми. Студенти повинні:

- відповідати на основні теоретичні запитання теми;
- вміти аналізувати законодавство і нормативно-правові акти до теми;
- знати відповіді на контрольні (конкретизуючі) запитання до теми;
- вміти давати правову оцінку казусів-завдань до теми заняття.

Виступ на семінарському занятті має бути чітким, висвітлювати зміст питання в головних напрямках. Допускається користування своїми записами для точного цитування законодавчих актів та висловлювань провідних вчених-юристів.

Учасники семінару:

- 1) уважно слухають виступ;
- 2) при потребі ставлять запитання; відзначають помилки, спірні твердження;
- 3) вносять необхідні поправки, уточнення;
- 4) розвивають далі суть проблеми.

До кожного питання семінарського заняття є методичні вказівки, яким чином потрібно розкрити питання, на які елементи слід звернути увагу.

Семінар завершується заключним словом викладача, в якому: підсумовується робота групи, робляться зауваження щодо висвітлення змісту проблеми, яка виносилась на семінарське заняття, оцінюються підготовлені студентами реферати, їх виступи, активність у дискусії, уміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо.

Тема 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ЯК ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття і предмет конституційного права України як галузі права.
2. Метод конституційного права: поняття, характеристика.
3. Поняття, особливості та класифікація норм конституційного права.
4. Поняття, види та особливості інститутів конституційного права.
5. Конституційно-правові відносини. Юридичні факти в конституційному праві України.
6. Джерела конституційного права України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Знайдіть у Конституції України і запишіть приклади уповноважуючої, дозволяючої, забороняючої, зобов'язуючої норм, а також матеріальної і процесуальної норми, норми-дефініції, норми-засади.

2. Знайдіть у статтях Конституції по три приклади норм, що є гіпотезою, диспозицією і санкцією.

3. Розкрийте зміст понять: конституціоналізм, конституційне право, державне право, предмет правового регулювання, метод правового регулювання, публічне право.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Який конституційний акт започаткував становлення конституційного права у світі, в Україні?

2. Чим можна пояснити, що в деяких країнах світу конституційне право носить назву державного? Назвіть ці країни.

3. Чому конституційне право відносять до публічних галузей права?

5. Яка роль конституційного права України в розвитку державності та демократії?

Тема 2. КОНСТИТУЦІЯ ТА КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття, властивості і соціальна цінність Конституції України.

2. Основні етапи розвитку конституційного процесу в Україні.

3. Зміст та властивості Конституції.
4. Структура та характеристика чинної Конституції України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуйте Розділ XIII Конституції і занотуйте в робочому зошиті у вигляді таблиці порядок внесення змін до Розділів I, III, XIII та усіх інших розділів Конституції.

2. Відшукайте в Конституції норму, в якій мова йде про набрання чинності Конституції.

3. 19.09.2021 року Президент України вніс до Верховної Ради України законопроект про внесення змін до ч. 5 ст. 103 Конституції України щодо дати проведення виборів Президента – в останню неділю березня п'ятого року повноважень. На засіданні ВРУ цей законопроект схвалили 225 народних депутатів з присутніх 300 і ухвалили рішення призначити остаточне схвалення законопроекту на 1 грудня 2021 року. Призначеної дати за внесення змін до Конституції України проголосувало 297 народних депутатів.

Надайте юридичний аналіз ситуації, чи достатньо вжито заходів, щоб законопроект про внесення змін до Конституції України набрав чинності?

4. 30 серпня 2021 року двісті двадцять шість народних депутатів внесли на розгляд Верховної Ради України законопроект про внесення змін до ст. 71 Конституції України, саме слово «вільними» змінити на «обов'язковими». За цей законопроект проголосували 260 депутатів. Оскільки голосів виявилось недостатньо, розгляд цього питання перенесли на наступну чергову сесію – на 10 березня 2022 року.

Проаналізуйте ситуацію. Чи відповідає Конституції України окреслена процедура внесення змін до Основного закону?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Який розділ Конституції України акцентує увагу на такій її властивості як стабільність?

2. Коли було внесено останні зміни до Конституції України та в чому їх сутність?

3. Яку назву носить закон, яким вносяться зміни до Конституції України щодо відновлення дії її окремих положень?

4. Доведіть, що Конституція України носить установчий характер.

5. У якій структурній частині Конституції України йдеться про історико-політичні і юридичні підстави виникнення України як незалежної держави?

6. Укажіть ті розділи Конституції України, які вказують на спеціальні форми охорони Конституції.

Тема 3. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття конституційного ладу і його співвідношення з державним ладом.

2. Принципи (засади) конституційного ладу України.

3. Україна як суверенна і незалежна держава. Види суверенітету.

4. Конституційне закріплення України як правової та соціальної держави.

5. Демократична держава та її ознаки.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте письмово в зошиті зміст понять: конституційний лад, державний лад, суспільний лад, правова держава, демократична держава, соціальна держава, державний суверенітет, національний суверенітет, народний суверенітет, державні символи, громадянське суспільство.

2. Проаналізуйте у формі таблиці питання: форма державного устрою, форма правління та вид державного режиму в Україні.

3. У яких статтях Конституції згадується про конституційний лад України?

4. Відшукайте та занотуйте в робочих зошитах ті статті Конституції, в яких йде мова про:

- форму української держави;
- форми власності;
- державні символи;
- про гарантії застосування мов в Україні.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Як Ви вважаєте, чи є Україна правовою державою?
2. Як ви розумієте конституційне положення: в Україні визнається і діє принцип верховенства права?
3. Як ви розумієте конституційне положення: норми Конституції є нормами прямої дії?
4. Чи згодні Ви з редакцією статті 10 Конституції?
5. Як держава повинна забезпечувати всебічний розвиток та функціонування української мови?

Тема 4. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Людина, особа, громадянин у сучасному конституційному праві.
2. Поняття та сутність правового статусу особи (людини і громадянина) в державі.
3. Поняття і значення громадянства. Документи, що підтверджують належність до громадянства.
4. Принципи громадянства за законодавством України. Підстави набуття та припинення громадянства.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Складіть перелік чинних міжнародно-правових актів з питань громадянства з вказівкою дати ухвалення та органів, що їх ухвалили.
2. Розкрийте зміст понять: правовий статус особи, конституційний статус особи, конституційні права, принципи конституційного статусу особи, гарантії реалізації прав і свобод, омбудсмен, міжнародні стандарти в галузі прав людини, конституційні обов'язки, громадянство України, громадянин України, іноземець, особа без громадянства, біженець.
3. Проаналізуйте норми Конституції України та випишіть обов'язки, які в рівній мірі стосуються людини і громадянина та які стосуються лише громадянина.

Вирішіть ситуації:

1. Єрмоленко, родина якої переїхала на постійне місце проживання до США, звернулася у дипломатичне представництво України з проханням про припинення громадянства України. У заяві йшлося про припинення громадянства України її 15-річного сина. Чоловік Єрмоленко згоди на зміну громадянства України на громадянство США не дав.

Який порядок припинення громадянства України? Який порядок зміни громадянства дітей? Чи зміниться громадянство Єрмоленко та її сина в конкретній ситуації?

2. Пан К., проживши 2 роки в іншій державі, повернувся з сім'єю в Україну. Тут він зіткнувся з ситуацією, коли за лікування та навчання дітей в школі йому необхідно було платити гроші. У райвиконкомі йому відмовили в постановці на чергу для отримання квартири. Тоді він звернувся зі скаргою до голови обласної державної адміністрації. Йому відповіли, що ніякого порушення його прав і прав його сім'ї в цих випадках не було, бо всі вони є іноземцями, а згідно із законодавством України про іноземців послуги в Україні для цієї категорії осіб не є безплатними. К. заперечив, заявивши, що він і його сім'я іноземного громадянства не отримали, а тому їх ніяк не можна вважати іноземцями. Чи знаходите Ви в цьому випадку порушення прав людини та громадянина? Якщо так, то які права порушені? Відповідь аргументуйте.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чи є доцільним нормативне розрізнення прав людини та прав громадянина і

відповідних статусів?

2. Чи гарантує Україна комплекс загальнолюдських прав та свобод особам, що не мають громадянства України, але перебувають на її території?

3. Чи може громадянин України бути позбавлений громадянства?

4. Як співвідносяться поняття «позбавлення громадянства» та «втрата громадянства»?

5. Як ви розумієте припис статті 22 «Права і свободи людини і громадянина, закріплені цією Конституцією, не є вичерпними»? При характеристиці акцентуйте свою увагу на словосполученні людина і громадянин. А. А. Коваленко

6. Як розуміти норму вказаного закону: Якщо громадянин України набув громадянство (підданство) іншої держави або держав, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України. Якщо іноземець набув громадянство України, то у правових відносинах з Україною він визнається лише громадянином України? Про який принцип громадянства йде мова в цій нормі?

ТЕМА 5 КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття та система конституційних прав і свобод людини та громадянина.

2. Класифікація, ознаки та межі прав і свобод людини.

3. Гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина.

4. Конституційні обов'язки людини і громадянина.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Дайте визначення термінам: права людини, права громадянина, конституційне право людини і громадянина, невід'ємні права, фундаментальні права, особисті права, політичні права, соціальні права, економічні права, конституційний обов'язок людини і громадянина, омбудсмен.

Вирішіть ситуації:

1. У зв'язку з вчиненням масових безпорядків, які супроводжувалися насиллям над громадянами, Президент України ухвалив рішення про введення на території однієї з областей України надзвичайного стану, терміном на 45 діб. На цій підставі по області було запроваджено комендантську годину, скасовано футбольний матч, обмежено виїзд за межі області, заборонено торгівлю алкогольними напоями, вимкнено мобільний зв'язок. Більшість мешканців сприйняли подібні заходи як недоцільні та такі, що порушують їх конституційні права. Проаналізуйте, чи в межах законодавства діяв Президент України. Відповідь аргументуйте.

2. Громадянин Панько, який проживав у готелі Миколаєва, був розбуджений вночі адміністратором готелю з метою перевірки режиму проживання, а саме, чи не перебуває в номері інша особа. Панько обурився діям адміністратора, звинувативши її в порушенні права громадянина на недоторканність житла, закріпленого в Конституції України. Адміністратор посилалася на інструкцію про порядок проживання громадян у готелях та зауважила, що зазначене право на готельні номери не поширюється. Крім того, повідомила, що тиждень тому інший громадянин завів до свого номеру дівчину і скоїв злочин. У зв'язку з цим працівники міліції дали вказівку адміністрації посилити контроль за проживанням гостей у готелі з метою попередження вчинення злочинів.

Хто правий у цьому конфлікті відповідно до чинного законодавства?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ:

1. Чи доцільно нормативне розрізнення прав людини та прав громадянина і відповідних статусів.

2. У чому полягає принцип єдності прав і обов'язків людини і громадянина. Чи є цей принцип конституційним?

3. Яким чином реалізується принцип гарантування прав і свобод людини і громадянина?
4. Як член громадянського суспільства людина рівноправна з ким?
5. Відшукайте в розділі 2 Конституції статті, які закріплюють:
  - a. заборону позбавлення громадянина України громадянства;
  - b. заборону позбавлення права власності;
  - c. заборону позбавлення житла.
6. Відшукайте в розділі 2 Конституції статтю з диспозитивним та імперативним методом правового регулювання.

ТЕМА 6. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття громадянського суспільства. Структура і принципи самоорганізації громадянського суспільства.
2. Конституційні основи формування і розвитку громадянського суспільства в Україні.
3. Основні інститути громадянського суспільства і конституційні засоби забезпечення їх функціонування в Україні.
4. Поняття політичних партій, їх роль у громадянському суспільстві.
5. Порядок створення та реєстрації політичних партій.
6. Права політичних партій.
7. Поняття та види громадських об'єднань.
8. Порядок створення та реєстрації громадських об'єднань.
9. Правовий статус громадських об'єднань.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПИСЬМОВОГО ВИКОНАННЯ

1. Проаналізуйте норми Конституції України 1996 та знайдіть відповідні статті, які закріплюють:
  - a) Принцип конституційного ладу, що визначають засади становлення та розвитку громадянського суспільства;
  - b) структуру (інститути) громадянського суспільства;
  - c) гарантії функціонування громадянського суспільства в Україні.

Вирішіть ситуації:

1. В Апараті ВРУ одним із народних депутатів України було зареєстровано законопроект «Про громадянське суспільство». Цей законопроект закріплював структуру громадянського суспільства, його органи та їх повноваження, гарантії функціонування. Проаналізуйте, чи узгоджується з правовою природою громадянського суспільства ухвалення цього законопроекту?

2. Проаналізуйте норми Конституції України та назвіть статті, у яких закріплено пріоритет людини перед державою. У яких нормативно-правових актах ці положення конкретизуються?

Завдання виконується письмово

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Розтлумачте тезу: «Простір, вільний від владного впливу держави».
2. Поясніть, яку роль відіграють правоохоронні органи в забезпеченні функціонування громадянського суспільства?
3. Коли політична партія набуває статусу юридичної особи?
4. Хто реалізує державну політику у сфері державної реєстрації (легалізації) об'єднань громадян, інших громадських формувань?
5. Чи є громадська спілка громадським об'єднанням?
6. Чи можуть бути засновниками громадської організації іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах?

Тема 7. НАРОДНЕ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ТА ФОРМИ ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ В УКРАЇНІ. КОНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Сутність і зміст народовладдя в Україні.
2. Форми здійснення безпосередньої (прямої) демократії, її характерні ознаки.
3. Поняття виборів та їх соціальна функція.
4. Види виборів за чинним законодавством.
5. Поняття, види, характеристика виборчих систем.
6. Поняття та основні принципи виборчого права в Україні.
7. Виборчий процес: поняття, стадії, характеристика стадій.
8. Поняття, види, порядок проведення референдумів.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Проаналізуйте закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17.11.2011 року з останніми змінами від 16.12.2020 р. і занотуйте наступні терміни: виборчий процес, виборче право, вибори, пряме виборче право, загальне виборче право, виборча дільниця, виборча комісія.

2. Дайте визначення термінам: абсентеїзм, активне виборче право, пасивне виборче право, виборча система, демократія, плебісцит.

Вирішіть ситуації:

1. Група громадян вирішила бойкотувати референдум, про проведення якого який ухвалила рішення селищна рада. Метою проведення референдуму було перейменування селища. Із цією метою використовувались плакати, листівки, що закликали мешканців не приходити на голосування. Оскільки усна агітація велась також і в день проведення референдуму, члени дільничної комісії робили спроби припинити дії противників референдуму. Водночас його прихильники виступили по місцевому радіо із закликом висловитися за перейменування селища. Дайте оцінку діям учасників процесу проведення місцевого референдуму. Чи відповідають вони вимогам чинного законодавства?

2. У день проведення Всеукраїнського референдуму один із виборців тяжко захворів і доручив своєму сусідові Колосову проголосувати за нього. Член дільничної комісії Баранов видав 2 бюлетені Колосову, який проголосував за себе і за свого сусіда. На зауваження спостерігачів під час голосування відповів, що ніякого порушення тут немає, адже Петров хворий і не варто робити з цього приводу проблему.

Які гарантії здійснення виборчого та референдного права громадян? Ваша пропозиція з цього питання. Чи немає тут порушень чинного законодавства?

3. Весною 2020 року, збираючи підписи для проголошення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою, в шести областях центрального та південного регіонів України не було зібрано жодного підпису громадян України, які мають право голосу. Водночас у Дніпропетровській, Чернігівській, Черкаській, Донецькій, Закарпатській та Луганській областях зібрано по 150 000 підписів; у Рівненській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській та Миколаївській областях – по 20 000; у Волинській – 291 000, Івано-Франківській та Кіровоградській – 300 000 підписів громадян України, які мають право голосу. На Житомирщині цю народну ініціативу підтримало своїми підписами 360 голів сільських і селищних рад – учасників обласного семінару з питань управління об'єктами комунальної власності. Скільки підписів громадян України не вистачає для проголошення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Як здійснюється народовладдя українського народу?
2. Яке співвідношення двох основних форм здійснення народовладдя?
3. Яка відмінність між мажоритарною і пропорційною виборчими системами, в чому їх недоліки та переваги?
4. Чи є відмінність між поняттями державний орган і орган державної влади?
5. Чи є правомірним проведення повторних виборів до Верховної

Ради України протягом п'ятого року її повноважень поточного скликання?

6. Чи була на вашу думку конституційною наступна норма Закону «Про вибори народних депутатів України»: Не може бути висунутий кандидатом й обраний депутатом громадянин, який має судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена і не знята у встановленому законом порядку.

7. Яким чином в Україні реалізується право висунання кандидатів у депутати?

8. Хто є суб'єктом призначення всеукраїнського референдуму, де це закріплено?

ТЕМА 8. ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА В УКРАЇНІ. ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Характеристика Верховної Ради України як вищого представницького органу державної влади.

2. Загальна характеристика конституційного складу та структури Верховної Ради України.

3. Функції та повноваження Верховної Ради України.

4. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій та їх коаліції.

5. Порядок утворення, призначення та повноваження комітетів Верховної Ради України.

6. Тимчасові спеціальні та тимчасові слідчі комісії Верховної Ради України.

7. Конституційно-правовий статус Голови Верховної Ради України. Заступники Голови Верховної Ради України.

8. Організація та форми роботи парламенту України.

9. Характеристика органів парламентського контролю.

10. Правовий статус народного депутата України. Форми діяльності народного депутата, його повноваження, гарантії діяльності.

11. Поняття законодавчої функції Верховної Ради України, її відмінність від законотворчості, правотворчості.

12. Законодавчий процес та його стадії.

13. Особливості законодавчої функції ВРУ за спеціальними процедурами.

14. Інша правотворча функція ВРУ.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Вирішіть ситуації:

1. На пленарному засіданні Верховної Ради України народний депутат Н. запропонував провести закрите засідання парламенту та розглянути питання ухвалення закону про введення надзвичайного стану. В голосуванні щодо ухвалення відповідного рішення взяли участь усі присутні на сесії парламенту депутати. Із них при голосуванні «утрималось» 60, «проти» проголосувало 150, усі інші – за. На А. А. Коваль цей час обраних народних депутатів становила 88 % від конституційного складу; водночас на засідання не з'явилась група депутатів, яка є у п'ять разів меншою від кількості депутатів, що взяли участь у цьому засіданні. Чи вистачає голосів для проведення закритого засідання Верховної Ради України? Якщо ні, то скільки?

2. На засіданні комітетів Верховної Ради України з етики та регламенту заслухали питання щодо виконання депутатських доручень депутатом А. Зазначалось, що депутат несумлінно ставиться до виконання своїх обов'язків: систематично не з'являється на засідання Верховної Ради України, порушує регламент тощо. Проаналізуйте чинне законодавство і визначте, які види санкцій можуть бути застосовані до народного депутата.

3. Депутат Верховної Ради України звернувся до Міністерства освіти і науки України з депутатським запитом щодо виконання ним окремих положень Закону України «Про вищу освіту». Однак Міністерство не надало відповіді. Назвіть правові підстави депутатського запиту. Як вирішити це питання? Який строк надання відповіді на депутатський запит? Чи передбачено юридичну відповідальність за невиконання депутатського запиту?

4. Розкрийте зміст понять: законодавчий процес, законодавча ініціатива, законопроект,

законотворчість, правотворчість.

Вирішіть ситуації:

5. В умовах надзвичайного стану, що був оголошений Указом Президента України на термін з 1 до 30 липня 2014 року, з метою забезпечення правопорядку та законності у державі, запобігання вчиненню тяжких злочинів, а також швидкого розкриття і розслідування злочинів, Верховна Рада України ухвалила рішення про внесення змін до ст. 29 Конституції України, а саме, надати право правоохоронним органам затримувати особу понад 72 години – до 96 годин. За це рішення 2 липня 2014 року проголосувало 227 депутатів, 13 липня Президент України підписав цей законопроект.

Дайте юридичний аналіз викладеного факту.

Чи відповідають дії Верховної Ради України і Президента України чинному законодавству?

Як вирішити це питання?

6. Громадяни звернулися із заявою до комітету Верховної Ради України, який розробляв проект нового Закону про вибори народних депутатів України. Вони пропонували передбачити в майбутньому Законі норму, згідно з якою за представниками національних меншин було б заброньовано (установлено квоту) відповідну кількість мандатів у парламенті для цих меншин, їм відмовили у внесенні цієї пропозиції в розроблюваний проект Закону. Тоді вони звернулися до Конституційного Суду України зі скаргою на голову Комітету за неповагу до їх прохання.

Як вирішити це питання?

Відповідь аргументуйте.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чим зумовлено місце і роль парламенту у механізмі державної влади?
2. У чому переваги і недоліки двопалатного парламенту?
3. Чи потрібен в Україні двопалатний парламент?
4. За якою на вашу думку системою повинні відбуватися вибори до Верховної Ради України?
5. Яка Ваша точка зору з приводу ухваленого Верховною Радою України закону «Про амністію учасників акцій протестів»?
6. Чи відповідає чинному законодавству рішення ВРУ, оформлене в постанові № 764-VII від 23.02.2014 року «Про покладення на Голову Верховної Ради України виконання обов'язків Президента України згідно із статтею 112 Конституції України».

Тема 9. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Конституційний статус Президента України як глави держави. Поняття глави держави та його місце в механізмі державної влади.
2. Порядок обрання Президента України.
3. Функції та повноваження Президента України.
4. Взаємодія Президента із законодавчою, виконавчою та судовою владою.
5. Конституційні підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента.
6. Конституційний статус та повноваження Ради національної безпеки та оборони при Президентіві України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Вирішіть ситуації:

1. Під час перебування Президента України за кордоном глава Адміністрації Президента України, здійснюючи моніторинг актів Кабінету Міністрів України, встановив, що постанова Кабінету Міністрів, на його погляд, ухвалена з перевищенням повноважень

уряду. У зв'язку з цим він видав розпорядження про зупинення дії постанови Кабінету Міністрів України до розгляду цього питання Президентом України.

Чи відповідають дії глави Адміністрації Президента України вимогам законодавства?

2. 13 березня 2021 року Голова Верховної Ради України підписав ухвалений парламентом закон «Про місцеві вибори». Того ж дня закон було передано на підпис Президенту України. За два дні до закінчення строку, передбаченого Конституцією України, Президент повертає закон зі своїми пропозиціями до Верховної Ради для повторного розгляду. Наступного дня на ранковому засіданні парламенту під час повторного розгляду вказаного закону за його ухвалення проголосувало 398 народних депутатів. Того ж дня закон було передано Президенту України.

Укажіть дату (число і місяць), не пізніше якої Президент України зобов'язаний підписати закон.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Які протипаги передбачені Конституцією України, щоб не допустити узурпацію влади Президентом?

2. Право вето Президента України є абсолютним чи відкладним?

3. Чи може Президент України бути усунений з поста інакше як за процедурою імпічменту?

4. Як ви вважаєте, в чому на думку Верховної Ради України диктаторські повноваження Президента?

Тема 10. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття і сутність виконавчої влади. Система та класифікація органів виконавчої влади.

2. Місце та роль Кабінету Міністрів у механізмі державної влади як уряду України. Склад та порядок формування Кабінету Міністрів України.

3. Компетенція КМУ. Порядок роботи КМУ. Постанови та розпорядження уряду.

4. Відповідальність уряду, порядок припинення його повноваження.

5. Центральні органи виконавчої влади: система, порядок формування, функції.

6. Система місцевих органів виконавчої влади. Статус місцевих державних адміністрацій.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте зміст понять: виконавча влада, уряд, законодавча ініціатива КМУ, міністерство, служба, агентство, інспекція, місцева державна адміністрація, інтерпеляція.

Вирішіть ситуації:

1. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про порядок митного оформлення вантажів». Верховна Рада України скасувала цю постанову як неконституційну.

Дайте юридичний аналіз викладеного факту.

Який орган має право вирішувати це питання?

2. Рахункова палата за дорученням ВРУ розпочала перевірку кошторису витрат апарату КМУ та використання коштів загально-державних цільових фондів.

Прем'єр-міністр України заборонив проведення перевірки, посилаючись на те, що сфера застосування повноважень Рахункової палати не поширюється на КМУ.

Проаналізуйте правомірність дій сторін цього спору.

3. Прем'єр-міністр, перебуваючи з офіційним візитом у Казахстані, проголосив зміну зовнішньополітичного курсу держави. Верховна Рада України, визнавши його дії неконституційними, оголосила Прем'єр-міністру резолюцію недовіри, за що проголосували 150 депутатів. Результатом цього рішення стала відставка Кабінету Міністрів.

Чи правомірні дії Верховної Ради та Прем'єр-міністра?
Якими нормативними актами регулюється це питання?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чи правильно на вашу думку те, що місцеві державні адміністрації підзвітні і підконтрольні радам у частині повноважень, делегованих їм відповідними районними чи обласними радами?

2. Оцініть норму Конституції про те, що відставка Прем'єр-міністр України має наслідком відставку усього складу Кабінету Міністрів України.

3. У чому на вашу думку особливості здійснення виконавчої влади у містах Київ та Севастополь?

Тема 11. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ СУДУ І ПРОКУРАТУРИ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття, завдання, ознаки та основні засади правосуддя.
2. Система судів України.
3. Призначення суддів на посади.
4. Поняття та система органів прокуратури.
5. Повноваження прокурора з виконання покладених на нього функцій.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Порівняйте поняття «правосуддя» та «судочинство»; «суд» та «суддя».

Вирішіть ситуації:

1. Гаврилов у 2016 році закінчив вищий навчальний заклад, його було призначено прокурором Центрального району м. Миколаїв. У 2019 році за високі показники в роботі йому запропонували посаду прокурора Баштанського району. Він погодився із запропонованою посадою, проте наказ відносно нього не було підписано з посиланням на те, що ще молодий вік та відсутність життєвого досвіду не дозволяють йому обіймати посаду такого рівня.

Оцініть цю ситуацію з точки зору законності.

2. Котова, який мав на території України статус апатрида було притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення тяжкого злочину. В підготовчому провадженні він заявив клопотання про те, що бажає, щоб у розгляді його справи взяв безпосередню участь народ.

Що мав на увазі громадянин Котов?

Як повинно бути вирішено його клопотання?

3. Президент України видає указ про призначення членів Вищої ради юстиції.

Чи правомірно вчинив Президент?

Скільки у складі Вищої ради юстиції суддів?

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чи рівнозначні поняття правосуддя та судочинство?
2. Чи можна оскаржити рішення Верховного Суду України?
3. Чи входить Європейський суд з прав людини в систему судів України?

Тема 12. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ – ЄДИНИЙ ОРГАН КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття Конституційного Суду України та порядок його формування.
2. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
3. Організація діяльності Конституційного Суду України.

4. Суб'єкти звернення до Конституційного Суду України, стадії конституційного судочинства.

5. Рішення Конституційного Суду України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Вирішіть ситуації:

1. 12 листопада 2017 року Конституційний Суд України було сформовано у складі 17 суддів. 1 листопада 2020 року його троє суддів припинили свої повноваження у зв'язку з досягненням 65-річного віку. Нові члени Конституційного Суду не обиралися. На засіданні Конституційного Суду України при розгляді питання про бібліотеку Конституційного Суду один суддя був відсутнім з причин хвороби.

Скільки суддів повинно бути на засіданні? Яка найменша кількість голосів суддів Конституційного Суду України є необхідною для ухвалення цього рішення? Як відповісти на це питання, якщо б на засіданні розглядалося питання щодо неконституційності Закону України?

2. Верховна Рада України ухвалила закон про внесення змін до ст. 93 Конституції України: «Законопроекти, визначені Президентом України як невідкладні, розглядаються Верховною Радою України протягом 15 днів з моменту надання їм статусу невідкладних». Президент України звернувся з конституційним поданням до Конституційного Суду України про неконституційність цього закону.

Від імені Конституційного Суду України винесіть обґрунтоване рішення.

Розкрийте механізм внесення змін до Конституції України.

3. Громадянин України Светленко звернувся до Конституційного Суду України з конституційним зверненням про порушення його конституційних прав, зокрема передбаченого ст. 36 Конституції України, яке проявилось в тому що його неправомірно звільнили з військової служби через членства у партії «Демократична Україна».

Проаналізуйте цю ситуацію.

4. Народний депутат України звернувся з депутатським запитом до Голови Конституційного Суду України. У запиті він вимагав відповіді на запитання, чому Конституційний Суд не реагує на випадки порушення законів у державі?

Аргументуйте відповідь із посиланням на чинне законодавство.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Як, на Вашу думку, повинен формуватися Конституційний Суд України?

2. Яке основне призначення Конституційного Суду України?

Тема 13. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття територіального устрою та його принципи.

2. Конституційне закріплення форми державного устрою України як відносно децентралізованої унітарної держави.

3. Конституційний статус Автономної Республіки Крим (АРК).

4. Адміністративно-територіальний устрій України.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

1. Розкрийте зміст понять: унітарна держава, форма держави, форма державного устрою, форма правління, політичний режим, територіальний устрій, адміністративно-територіальний устрій, автономія, децентралізація, централізація, державний кордон, відносно-децентралізована унітарна держава, територіальна автономія, національна автономія, адміністративно-територіальна одиниця, регіон, сепаратизм.

2. Системно протлумачте статті 2, 132, 133, 134 Конституції України.

Вирішіть ситуації:

1. Голова районної ради на сесії виконавчого комітету з урахуванням думки територіальної громади щодо історії населеного пункту, ухвалив рішення про зміну назви районного центру.

Чи правомірне рішення голови районної ради?

Відповідь обґрунтуйте.

2. Мер міста районного підпорядкування на засіданні виконавчого комітету ухвалив рішення про надання місту обласного значення.

Чи правомірне рішення голови районної ради?

Відповідь обґрунтуйте.

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Чи потрібна Україні реформа адміністративно-територіального устрою?

2. Якщо так, то якою вона повинна бути?

3. Чи потрібна Україні децентралізація влади?

ТЕМА 14. КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

1. Поняття місцевого самоврядування, його правова природа.

2. Система місцевого самоврядування в Україні.

3. Органи та посадові особи місцевого самоврядування. Їх повноваження (охарактеризувати кожен орган та посадову особу).

4. Правовий статус депутата місцевих рад, гарантії його діяльності.

5. Відповідальність органів і посадових осіб місцевого самоврядування.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ

Розкрийте зміст понять: місцеве самоврядування, територіальна громада, представницькі органи місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення, службова особа місцевого самоврядування, місцевий голова, виконавчий орган, обласна рада, міська рада.

Вирішіть ситуації:

1. Сільська рада ухвалила рішення про призначення місцевого референдуму з питання перейменування села (з Ленінки на Петрівку). Частина територіальної громади не погодилася з цим. Із цією метою вони закликали мешканців села не приходити на голосування, використовуючи плакати, листівки, гучномовці. Усна агітація велась також і в день проведення референдуму, члени дільничної комісії робили спроби припинити дії противників референдуму. Прихильники перейменування виступили по місцевому радіо із закликом до перейменування села. Проаналізуйте ситуацію. Дайте оцінку діям учасників процесу проведення місцевого референдуму.

2. Вуличний комітет (орган самоорганізації населення) звернувся до міської ради з ініціативою провести громадські слухання з питань екологічних проблем міста. Секретар міської ради відмовив у зверненні, аргументуючи тим, що подібний захід проводиться на вимогу не менш як 300 мешканців. Крім того, проведення слухання слід попередньо узгодити з виконкомом міської ради.

Надайте оцінку діям вуличного комітету і секретаря міської ради.

Який порядок організації громадських слухань у місцевій раді (наведіть приклади, керуючись статутом територіальної громади та регламентом місцевої ради).

ПИТАННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

1. Які напрями реформи місцевого самоврядування в Україні?

2. Як Ви вважаєте, чи відповідає законодавство України про місцеве самоврядування європейським стандартам?

3. Яку роль повинні відігравати політичні партії у формуванні органів місцевого самоврядування?

ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ, ОФОРМЛЕННЯ САМОСТІЙНИХ РОБІТ ТА РЕФЕРАТІВ СТУДЕНТІВ

Реферат є одним із видів індивідуальних завдань навчально-дослідницького характеру, який сприяє закріпленню, поглибленню й узагальненню знань, отриманих студентами під час опанування відповідного інформаційного матеріалу.

Тема реферату обирається студентом із переліку запропонованих тем. Студент протягом семестру має виконати 2 індивідуальні роботи у вигляді реферату. У темах, що запропоновані викладачем, слід звернути увагу на методичні рекомендації, у яких охарактеризовані основні питання реферату. В окремих випадках із дозволу викладача студент може виконувати реферат із теми, запропонованої ним самим.

До теми реферату потрібно скласти план, у якому повинні міститися питання, що розкривають суть досліджуваної теми. Доцільно назву теми та план реферату обговорити з викладачем під час проведення консультації. Після обрання теми потрібно здійснити вивчення рекомендованих джерел, без знання яких неможливе висвітлення питань реферату. Окрім рекомендованих викладачем джерел, необхідно ще використовувати також енциклопедичні та довідкові видання. Під час опрацювання теми студенту доцільно буде звернутися до мережі Internet, та слід зробити відповідні посилання на сервер, з якого взято відповідну інформацію.

Вимоги до оформлення реферату. Обсяг реферату не повинен перебільшувати 25 сторінок, (зазвичай 15 – 20 сторінок). Титульна сторінка реферату оформлюється згідно з загальними вимогами. На другій сторінці потрібно подати план реферату, в тексті роботи слід виділяти заголовки відповідних розділів плану, сторінки повинні бути пронумеровані. Шрифт роботи Times New Roman 14 пт, інтервал між рядками – 1,5. Відступи від краю аркуша: лівий – 2,5(3) см, правий – 2(1,5) см, верхній – 2,5 см, нижній – 2,5 см.

При використанні цитат або вільної анотації тих чи інших джерел у тексті реферату слід робити посилання (посторінкові або наскрізні). Висновок роботи має містити узагальнюючі підсумки досліджуваної теми. Наприкінці реферату на окремому аркуші треба надати список використаної літератури.

Другим видом **самостійної роботи** є запропоновані викладачем питання, які студент виконує у письмовому вигляді, обираючи по одному питання до кожного семінарського заняття. Питання мають бути описані ґрунтовно.

Тема 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА УКРАЇНИ ТА ЮРИДИЧНА НАУКА

Підготувати реферати з таких питань:

1. Історія становлення конституційного права України.
2. Конституція – головне джерело конституційного права.
3. Об'єкти та суб'єкти конституційно-правових відносин.
4. Санкції у конституційному праві (конституційно-правова відповідальність).

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Конституційне право як напрям юридичної освіти.
2. Співвідношення термінів „конституційне право” і „державне право”.
3. Елементи методу конституційно-правового регулювання.
4. Конституційне право України як навчальна дисципліна.
5. Акти реалізації делегованих повноважень як джерела конституційного права України.

Тема 2. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Акти конституційного змісту УНР, ЗУНР, Директорії.
2. Конституції радянського періоду.
3. Конституційна реформа в Україні.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Перші конституції світу.
2. Формальна конституція.
3. Матеріальна конституція.
4. Народний характер конституції.

Тема 3. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Засади конституційного ладу України як конституційно- правовий інститут.
2. Державний суверенітет, національний суверенітет, народний суверенітет.
3. Заборона узурпації державної влади у Конституції України.
4. Україна – парламентсько-президентська республіка.
5. Україна – унітарна держава.
6. Україна – суверенна і незалежна держава.
7. Україна – правова держава.
8. Конституційні засади економічних відносин в Україні.
9. Політична та ідеологічна багатоманітність в Україні.
10. Конституційні засади соціальних відносин в Україні.
11. Конституційні засади духовно-культурних відносин в Україні.
12. Гарантії конституційного ладу України.
13. Правовий режим надзвичайного стану та правовий режим воєнного стану – екстраординарні засоби захисту конституційного ладу.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Громадянське суспільство як певний суспільний устрій.
2. Обмеження народносуверенітету правами людини.
3. Добровільне самообмеження народного суверенітету.
4. Принцип народного суверенітету та ідея „божественного панування”.
5. Децентралізація управління в Україні.
6. Державний Герб України.
7. Державний Гімн України.
8. Столиця України – місто-герой Київ.
9. Регулювання відносин власності у Конституції України.

Тема 4. ПОНЯТТЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ОСОБИ. ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Проблема структури правового статусу особи.
2. Основні риси правового статусу особи.
3. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.
4. Громадянство як елемент конституційно-правового статусу особи.
5. Громадянство як інститут конституційного права України.
6. Походження та основні етапи розвитку понять про права людини.
7. Конституційно-правовий статус іноземців, осіб без громадянства і біженців в Україні.
8. Конституційно-правовий статус закордонних українців та іммігрантів в Україні.
9. Право притулку в Україні.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Право особи на громадянство.
2. Інститут громадянства та інститут підданства.
3. Розрізнення понять „народ” і „населення”.

4. Оптація як добровільний вибір особою громадянства.
5. Трансферт – автоматична зміна громадянства.
6. Правосуб'єктність громадянина України, який подав заяву про вихід із громадянства.
7. Правосуб'єктність громадянина України, щодо якого оформляється втрата громадянства.

Тема 5. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОСОБИ В УКРАЇНІ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Система національного та міжнародного захисту прав і свобод людини і громадянина.
2. Тенденції конституційно-правового регулювання основних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.
3. Покоління прав людини.
4. Права індивіда і колективні права.
5. Взаємозв'язок прав людини і прав громадянина.
6. Класифікація обов'язків людини і громадянина.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Статус громадянина України, що знаходиться за кордоном.
2. Індивідуальний правовий статус.
3. Основні положення ліберальної концепції прав людини.
4. Прав людини в умовах надзвичайного стану.
5. Права людини в умовах воєнного стану.
6. Правова держава – гарантія реальності прав людини.

Тема 6. КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА. ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ.

Підготувати реферати з таких питань:

1. Нормативно-правова регламентація організації та діяльності основоположних структур громадянського суспільства.
2. Історія становлення і розвитку громадянського суспільства на теренах України.
3. Створення умов для забезпечення людиною своїх прав і свобод – основне завдання держави і громадянського суспільства.
4. Конституційний і поточний рівні регулювання правового статусу політичних партій.
5. Конституційний і поточний рівні регулювання правового статусу громадських об'єднань.
6. Правове регулювання господарсько-фінансової діяльності політичних партій та громадських об'єднань.
7. Державний контроль за додержанням законодавства України про свободу совісті та релігійні організації.
8. Правові основи діяльності друкованих засобів масової інформації в Україні.
9. Конституційно-правовий статус національних меншин в Україні.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Громадянське суспільство як спосіб співіснування людей
2. Багатопартійність як перешкода узурпації влади державою.
3. Багатопартійність як політико-правовий засіб здійснення представницької форми народовладдя.
4. Перший у світовій історії закон ФРН „Про політичні партії” 1967 р.
5. Свобода опозиційної діяльності політичних партій.
6. Відповідальність за незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь.
7. Відповідальність за перешкоджання здійсненню релігійного обряду.
8. Проблема містичних сект та нетрадиційних релігій.
9. Інформація як об'єкт права власності.

Тема 7. НАРОДНЕ ВОЛЕВИЯВЛЕННЯ ТА ФОРМИ ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ В

УКРАЇНИ. КОНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Народовладдя як основоположний принцип конституційного ладу України.
2. Поняття, соціальні функції та види виборів.
3. Поняття та види виборчих систем.
4. Принципи виборчої системи України
5. Виборчий процес та його етапи.
6. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосуються процесу виборів.
7. Відповідальність за порушення виборчого законодавства України.
8. Відповідальність за порушення порядку проведення референдумів.
9. Класифікація органів державної влади.
10. Місце і роль інституту Президента у державному механізмі України.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Демократичні традиції, властиві українському народу на різних етапах історичного розвитку.
2. Вічова демократія в Київській Русі X–XI ст.
3. Первинність влади народу щодо всіх гілок державної влади.
4. Втілення принципу законності в практику організації і функціонування державного механізму України.
5. Рівне право доступу до державної служби.
6. Позапартійність органів виконавчої і судової влади.
7. Право не виконувати явно злочинні накази та розпорядження.
8. Гласність діяльності Верховної Ради України та гласність судового процесу.
9. Ієрархічність організації та діяльності органів виконавчої влади.

Тема 8. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ОРГАНІВ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Поняття парламенту і парламентаризму.
2. Взаємовідносини Верховної Ради України з Президентом України.
3. Взаємовідносини Верховної Ради України з Кабінетом Міністрів України.
4. Взаємовідносини Верховної Ради України з органами судової влади.
5. Законодавча функція Верховної Ради України.
6. Депутатські фракції та коаліції депутатських фракцій Верховної Ради України.
7. Правовий статус комітетів Верховної Ради України.
8. Тимчасові робочі органи Верховної Ради України.
9. Депутатський мандат та його види.
10. Дострокове припинення повноважень народного депутата.
11. Депутатський запит, депутатське звернення.
12. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.
13. Акти Верховної Ради України.
14. Напрямки роботи Рахункової палати України.
15. Інститут омбудсмена.
16. Повноваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Тимчасове делегування Кабінету Міністрів України повноважень видавати декрети у сфері законодавчого регулювання Законом від 18 листопада 1992 р.
2. Акти комітетів Верховної Ради України.
3. Апарат Верховної Ради України
4. Право законодавчої ініціативи народного депутата.
5. Помічник-консультант народного депутата.
6. Друковані видання, публікація законів у яких вважається їх офіційним оприлюдненням.

7. Рішення Верховної Ради України.
8. Колегія Рахункової палати України.

Тема 9. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Інститут президента в системі органів державної влади.
2. Історичний розвиток інституту глави держави в Україні.
3. Президент України – глава Української держави.
4. Президент України – гарант додержання Конституції України.
5. Президент України – Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України
6. Правове регулювання порядку організації та проведення виборів Президента України.
7. Порядок дострокового припинення повноважень Президента України у зв'язку з неможливістю виконання ним своїх повноважень за станом здоров'я.
8. Порядок дострокового припинення повноважень Президента України у разі усунення його з поста в порядку імпічменту.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Присяга Президента України.
2. Відставка Президента України.
3. Гарантії діяльності кандидатів на пост Президента України.
4. Секретаріат Президента України.
5. Радники Президента України.

Тема 10. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Види органів державної виконавчої влади.
2. Організація діяльності Кабінету Міністрів України.
3. Складення повноважень та відставка Кабінету Міністрів України.
4. Повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах з органами виконавчої влади.
5. Повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах з Президентом України.
6. Повноваження Кабінету Міністрів України у відносинах з Верховною Радою України та її органами.
7. Відносини Кабінету Міністрів України з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та об'єднаннями громадян.
8. Правовий статус голів місцевих державних адміністрацій.
9. Делеговані повноваження місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Відмінність органів державної виконавчої від виконавчих органів місцевого самоврядування.
2. Регламент Кабінету Міністрів України.
3. Комітети Кабінету Міністрів України.
4. Секретаріат Кабінету Міністрів України.
5. Структура апарату міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.
6. Київська міська державна адміністрація.
7. Районні державні адміністрації в місті Києві.
8. Недовіра голові місцевої державної адміністрації.

Тема 11. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ СУДУ І ПРОКУРАТУРИ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Гарантування верховенства Конституції України – основна мета діяльності

Конституційного Суду України.

2. Склад Конституційного Суду України та порядок його формування.
3. Процедура розгляду справ Конституційним Судом України.
4. Принципи діяльності Конституційного Суду України.
5. Форми звернення до Конституційного Суду України.
6. Правосуддя: поняття, зміст, мета.
7. Гарантії самостійності судів і незалежності суддів.
8. Верховний Суд України - найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Розпуск або призупинення діяльності Конституційного Суду України.
2. Порядкобрання Голови Конституційного Суду та його заступників.
3. Порядок утворення колегій суддів Конституційного Суду України
4. Порядок утворення постійних і тимчасових комісій Конституційного Суду України.
5. Акти Конституційного Суду.
6. Склад апеляційного суду.
7. Народні засідателі і присяжні.

Тема 12. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ – ЄДИНИЙ ОРГАН КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Підготувати реферати з таких питань:

1. Історія створення Конституційного Суду України.
2. Роль і місце Конституційного Суду України в механізмі захисту прав людини в Україні.
3. Розгляд справ Конституційним Судом України.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Поняття, значення та види конституційного контролю.
2. Структура Конституційного Суду України.
3. Форми звернення до Конституційного Суду України.

Тема 13. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ.

Підготувати реферати з таких питань:

1. Принцип єдності та цілісності територіального устрою України.
2. Поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади як принцип територіального устрою України.
3. збалансованість соціально-економічного розвитку регіонів як принцип територіального устрою України.
4. Співвідношення понять „адміністративно-територіальний устрій”, „адміністративно-територіальний поділ” та „територіальна організація держави”.
5. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим та його основні елементи.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Федеративна держава.
2. Конфедерація як форма об'єднання держав.

ТЕМА 14. КОНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Місцеве самоврядування: Європейська Хартія і українські реалії.
2. Фінансово-матеріальна основа місцевого самоврядування в Україні.
3. Повноваження органів самоорганізації населення.
4. Здійснення місцевого самоврядування в Україні.
5. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.
6. Теорії юридичної природи місцевого самоврядування.
7. Основні системи місцевого самоврядування.

Самостійно опрацювати такі питання:

1. Міжнародно-правова регламентація з питань організації місцевого самоврядування.
2. Порядок проведення місцевих виборів.
3. Конституційно-правовий статус сільського, селищного, міського голови.
4. Проблеманеперспективних сіл.
5. Здійснення місцевого самоврядування в місті Києві.
6. Громадські слухання як форма здійснення місцевого самоврядування.
7. Органи самоорганізації населення.

7. ПОЛІТИКА ДИСЦИПЛІНИ ТА ОЦІНЮВАННЯ

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів:

Рівень теоретичної підготовки студента визначається під час його усної відповіді на теоретичні питання на практичних заняттях, під час складання заліку та оцінюється за такими критеріями:

- відповідність змісту;
- повнота та ґрунтовність викладу;
- доказовість викладу;
- термінологічна коректність.

Студент може отримати **3 бали**, якщо його відповідь повністю відповідає змісту питання, усі основні проблеми визначені чітко, розкриті повністю та ґрунтовно; студент демонструє високий рівень доказовості викладу матеріалу з питання та може викласти свою точку зору з проблеми, що обговорюється; студент досить вільно й коректно користується юридичною термінологією.

Студент може отримати **2 бали**, якщо його відповідь в основному відповідає змісту питання, не всі основні проблеми визначені чітко, не розкриті досить повно та ґрунтовно; студент викладає матеріал, в основному аргументуючи методичні положення, та відчуває труднощі у викладенні своєї точки зору щодо низки проблем; студент в основному правильно користується юридичною термінологією, невелика кількість помилок не перешкоджає розумінню змісту викладеного.

Студент може отримати **1 бал**, якщо його відповідь лише частково відповідає змісту питання, основні проблеми визначені нечітко, розкриті лише частково і без належної глибини; студент викладає матеріал, майже не аргументуючи методичні положення, та не має своєї точки зору щодо більшості проблем; студент допускає значну кількість термінологічних помилок, що ускладнює розуміння змісту викладеного.

Студент має право:

- вільно висловлювати свої думки усно або письмово, аргументуючи їх знаннями провідних засад конституції, трудового права, освітнього менеджменту, економіки, права тощо;
- вносити пропозиції щодо формування та реалізації власної освітньої траєкторії; активізації власної самостійної пізнавальної діяльності, форм і методів проведення аудиторних занять;
- відпрацьовувати пропущені заняття в установленому порядку;
- отримати індивідуальні консультації у викладача.

Студент зобов'язаний:

- відвідувати заняття всіх видів відповідно до встановленого дирекцією розкладу, запізнення на заняття допускається тільки з поважних причин;
- брати активну участь у роботі під час аудиторних занять, дотримуватися правил етичної поведінки, поважати думки та права інших студентів і викладача;
- виконати індивідуальне завдання
- самостійну роботу, підготовка якої є обов'язковою умовою допуску до екзамену.
- набрати під час вивчення навчальної дисципліни мінімум 35 балів.

Студент, який не підготував самостійну роботу, до екзамену не допускається.

Політика щодо дедайнів та перескладання. Пропущені з поважної причини заняття дозволяється відпрацьовувати впродовж **двох тижнів** після завершення дії поважної причини і при наявності документа-підстави (довідки, розпорядження про індивідуальних графік відвідування тощо).

Політика щодо академічної доброчесності. Студенти керуються нормами «Положення про академічну доброчесність здобувачів освіти в національному університеті»

«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка» (Наказ Ректора № 383 від 27.12.2019 р. зі змінами і доповненнями від 23.12.2020 (<https://drive.google.com/file/d/1YOj2QK3xW-03evO8Tkg1o3ZKUAbBL-VH/view>)). У процесі навчання та при підготовці самостійної роботи, виконанні індивідуальних завдань, забороняються плагіат, фабрикація та фальсифікація результатів, списування, хабарництво.

Політика щодо викладання. Викладання навчальної дисципліни відбувається на засадах студентоцентризму, антропоцентризму, гуманізму, поваги до соціокультурного плюралізму.

8. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ЗА РЕЙТИНГОВОЮ СИСТЕМОЮ

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Робота на семінарському/ практичному занятті	22	3	до 66
Індивідуальні завдання	2	5	до 9
Усього			до 75
Екзамен:			до 25
Разом:			до 100

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
83-89	B	добре	
75-82	C		
68-74	D	задовільно	
60-67	E		
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Перелік питань до іспиту:

1. Визначте поняття і предмет конституційного права України
2. Охарактеризуйте методи конституційного права України
3. Охарактеризуйте систему конституційного права України
4. Проаналізуйте поняття конституційно-правових відносин
5. Проаналізуйте джерела конституційного права
6. Дайте оцінку Конституції України як джерелу конституційного права
7. Проаналізуйте зв'язок конституційного права з іншими галузями права
8. Визначте поняття і сутність конституції
9. Проаналізуйте основні риси та юридичні властивості конституції
10. Визначте функції конституції
11. Проведіть класифікації конституцій за формою та структурою

12. Визначте поняття конституційного ладу
13. Визначте поняття і зміст засад конституційного ладу України
14. Обґрунтуйте гуманістичні засади конституційного ладу України
15. Проаналізуйте принцип гуманізму у Конституції України
16. Охарактеризуйте суверенітет народу України
17. Дайте оцінку республіканській формі правління України
18. Охарактеризуйте унітарний державний устрій України
19. Проаналізуйте конституційно-правові ознаки України як суверенної держави
20. Дайте оцінку Україні як демократичній державі
21. Визначте Україну як соціальну державу
22. Дайте оцінку конституційно-правовим ознакам України як правової держави
23. Надайте характеристику Україні як конституційній державі
24. Визначте економічні засади конституційного ладу України
25. Визначте політичні та ідеологічні засади конституційного ладу України
26. Обґрунтуйте соціальні засади конституційного ладу України
27. Проаналізуйте духовно-культурні засади конституційного ладу України
28. Проаналізуйте засоби захисту конституційного ладу України
29. Визначте поняття і структуру конституційно-правового статусу особи
30. Визначте поняття і зміст громадянства
31. Проаналізуйте принципи громадянства України
32. Охарактеризуйте належність до громадянства України
33. Проаналізуйте підстави та форми набуття громадянства України
34. Проаналізуйте підстави та форми припинення громадянства України
35. Охарактеризуйте повноваження державних органів, що вирішують питання громадянства
36. Охарактеризуйте процедури з питань громадянства
37. Визначте основні риси і види конституційно-правового статусу особи
38. Проаналізуйте структуру і зміст конституційно-правового статусу особи
39. Визначте принципи конституційно-правового статусу особи
40. Проаналізуйте міжнародне та національне регулювання конституційно-правового статусу особи
41. Дайте оцінку поняття і видів основних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні
42. Проаналізуйте міжнародні стандарти прав та свобод людини і громадянина та їх співвідношення з національним законодавством
43. Визначте громадянські (особисті) права та свободи людини і громадянина в Україні
44. Проаналізуйте політичні права і свободи громадян України
45. Проаналізуйте соціальні, економічні та культурні права та свободи людини і громадянина в Україні
46. Визначте конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні
47. Проаналізуйте механізм реалізації, гарантії та захист прав і свобод людини і громадянина в Україні
48. Дайте оцінку обмеженням конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні
49. Проаналізуйте конституційно-правові передумови становлення в Україні громадянського суспільства
50. Охарактеризуйте сутність і роль політичних партій та громадських організацій у структурі громадянського суспільства в Україні
51. Визначте конституційно-правовий статус політичних партій в Україні
52. Проаналізуйте конституційно-правовий статус громадських організацій в Україні
53. Визначте конституційно-правовий статус релігійних організацій в Україні
54. Проаналізуйте конституційно-правовий статус засобів масової інформації

55. Дайте оцінку правового статусу національних меншин в Україні
56. Проаналізуйте поняття та основні форми безпосередньої демократії
57. Проаналізуйте поняття і види виборчої системи
58. Охарактеризуйте виборчу систему України та її принципи
59. Дайте оцінку порядку організації та проведення виборів народних депутатів України
60. Проаналізуйте поняття і види референдумів
61. Визначте порядок організації та проведення всеукраїнського референдуму
62. Визначте принципи організації та діяльності державних органів
63. Визначте поняття державного органу України та його конституційний статус
64. Проаналізуйте поняття і сутність законодавчої влади
65. Визначте функції та повноваження Верховної Ради України
66. Проаналізуйте склад та структуру Верховної Ради України
67. Проаналізуйте правовий статус народного депутата України
68. Проаналізуйте організаційно-правові засади діяльності Верховної Ради України
69. Охарактеризуйте законодавчий процес
70. Визначте конституційно-правовий статус Рахункової палати України
71. Охарактеризуйте Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини як орган парламентського контролю
72. Визначте конституційно-правовий статус Президента України
73. Проаналізуйте вибори Президента України
74. Дайте оцінку механізму дострокового припинення повноважень Президента України
75. Визначте поняття, сутність і функції органів державної виконавчої влади
76. Проаналізуйте конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України
77. Проаналізуйте конституційно-правовий статус міністерств та інших центральних органів виконавчої влади
78. Визначте конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій та їх органів
79. Проаналізуйте Конституційний Суд України як орган конституційної юрисдикції
80. Визначте судову систему України
81. Визначте правовий статус суддів
82. Проаналізуйте основні засади здійснення правосуддя
83. Проаналізуйте конституційно-правовий статус Вищої ради юстиції
84. Проаналізуйте конституційно-правовий статус прокуратури
85. Проаналізуйте адміністративно-територіальний устрій України
86. Визначте сучасний конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим
87. Проаналізуйте поняття та юридичну природу місцевого самоврядування
88. Визначте систему місцевого самоврядування України та її елементи
89. Дайте оцінку форм здійснення місцевого самоврядування в Україні
90. Визначте порядок виборів депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

Робоча програма курсу

Плани семінарських занять

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Байрачна Л.К., Федоровська М.А. Due process of law: актуальні проблеми притягнення до відповідальності голови Конституційного суду України. «Конституційно-правові академічні студії» № 2. 2019. С. 55- 67.
2. Барабаш Ю.Г. Право на зміну конституційного ладу як складова правосуб'єктності Українського народу. *Право України*. 2019. № 10., С. 66-81
3. Берченко Г.В. Обов'язковість, остаточність і неоскаржуваність рішень і висновків

Конституційного Суду України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. № 58. 2019. С. 67-72

4. Дахова І.І. Обмеження реалізації прав і свобод людини: конституційне регулювання та практика Європейського суду з прав людини. *Форум права*. 2018. № 4. С. 17-25 [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2018_4_4.pdf
5. Конституційне право : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука ; [О. С. Бакумов, Л. Д. Варунц, Т. І. Гудзь та ін.] ; передм. М. І. Марчука. Харків, 2019. 484 с.
6. Конституційне право : підручник / Ю. Г. Барабаш, О. М. Бориславська, В. М. Венгер ; ОБСЄ. Київ : ВАІТЕ, 2021. 528 с.
7. Конституційне право України : навч. посіб. для підгот. до зовніш. незалеж. оцінювання / [Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, І. І. Дахова та ін.]. Харків : Право, 2021. 368 с.
8. Конституційне право України : навч.-метод. посібник [Електронний ресурс] / Д. С. Терлецький, М. В. Афанасьєва, Ю. Д. Батан та ін. ; за заг. ред. Д. С. Терлецького. - Одеса : 2020. - 242с. Режим доступу: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12412_DOI_10.32837/11300.12412
9. Конституційне право України : підручник / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, Ф. В. Веніславський та ін.; за заг ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.
10. Конституційне право України. Повний курс: Навч. посібн. / Совгіря О. В., Шукліна Н. Г. К.: Юрінком Інтер, 2021. 556 с
11. Конституційне право України: навч. посіб. для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / Т. М. Слінько, Л. І. Летнянчин, І.І. Дахова, та ін. Харків: Право, 2020. 328 с.
12. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри./ Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. К.: Ваіте, 2021. 528 с.
13. Кушніренко О.Г. Соціальні гарантії як елемент ефективної соціальної держави. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія «Юридичні науки». Випуск 10 (32). Київ. 2020. С. 72-77
14. Міжнародний захист прав людини : навч. посіб. / Т. Л. Сироїд, Л. О. Фоміна. Харків : Право, 2019. 310 с.
15. Мішина Н.В. Конституційна скарга та індивідуальна заява до Європейського суду з прав людини як юридичні гарантії прав людини в Україні. *Право України*. 2018. № 12. С. 178–196.
16. Мішина Н.В. Органи самоорганізації населення у системі місцевого самоврядування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2019. Т. XXIII. С. 84–91.
17. Порівняльне конституційне право : навч. посібник / М. В. Савчин. К. : Юрінком Інтер, 2019. 328 с.
18. Проблеми сучасної конституціоналістики : навч. посіб. / За заг. ред. А. Р. Крусян та А. А. Єзерова. Юрінком Інтер, 2018.
19. Речицький В. Неформальний конституціоналізм. Монографія. Харків: Права людини, 2018. 356 с.
20. Речицький В. Про новітній український конституціоналізм. *Критика*, 9-10, 2019. Ел. ресурс: <https://krytyka.com/ua/articles/pro-novitniyukrayinskyy-konstytutsionalizm>
21. Романюк П.В. «Конституційно-правові засади інституту представницького мандата в Україні. Харків: ТОВ «Видавництво «Права людини», 2019. 192 с.
22. Слінько Т.М., Ткаченко Є.В. Право у сучасному політичному житті України. Монографія. Розділ «Право конституційної держави і критерій конституційності актів державних органів». Наукове видання. К. Логос. 2020. 390 с.

Інформаційні ресурси

www.rada.gov.ua – сайт Верховної Ради України.

www.kmu.gov.ua – сайт Кабінету Міністрів України.

www.nbuv.gov.ua – електронний каталог Національної бібліотеки України ім.Вернадського

www.library.ukma.kiev.ua – електронний каталог наукової бібліотеки НаУКМА.